

САША ИЛИЋ, СОЊА ЈЕРКОВИЋ

ВАЈФЕРТ НИЈЕ ВАЈФЕРТ – ИДЕНТИТЕТ СКУЛПТУРЕ АНИБАЛА ДЕ ЛОТА

Сажетак: У свечаном холу пословне зграде Народне банке Србије у Београду, Улица краља Петра 12, већ више година стоји бронзана фигура мушкарца у природној величини, дело италијанског скулптора Анибала де Лота (Annibale de Lotto, 1877–1932), која је прибављена куповином као *Портрет Ђорђа Вајферта* и за коју се сматрало да представља тог најпознатијег гувернера српске и југословенске централне банке. Физичка некомпатибилност скулптуре и лика Ђорђа Вајферта довела је у сумњу такво мишљење и иницирала опсежно истраживање ради утврђивања идентитета кипа из хола Народне банке. Проучавање извора и релевантне литературе, као и компаративна анализа представа (ликова), омогућили су идентификовање скулптуре, као и постављање хипотезе о томе како је дошло до *замене ликова*.

Кључне речи: Анибале де Лото, Милорад Драшковић, Ђорђе Вајферт, Народна банка Србије, Извозна банка, ЈИК банка, споменик

Abstract: The hall of the National Bank of Serbia in Belgrade, 12 Kralja Petra Street, contains a life-size male figure in bronze, a work of the Italian sculptor Annibale de Lotto (1877–1932) which the Bank purchased in the belief that it was a portrait of Georg Weifert, the most famous of the governors of the Serbian and Yugoslav central bank. The lack of resemblance between the sculpted image and the supposed model, Georg Weifert, has cast doubt on this belief, initiating an extensive research in order to establish the identity of the sculpted figure. Research through sources and the relevant literature as well as a comparative analysis of the available visual sources have led to establishing the actual identity of the sculpted figure and to proposing a hypothesis about how the “swap of identities” occurred.

Keywords: Annibale de Lotto, Milorad Drašković, Georg Weifert, National Bank of Serbia, Export Bank, JIK Bank, monument

Кризе изазване сломом југословенске федерације и низом ратова који су уследили, променом друштвено-политичког и привредног система и девастацијом финансијског и банкарског сектора током деведесетих година двадесетог века – имале су на подручју данашње Србије за последицу озбиљне поремећаје у раду већине банака, све до отварања ликвидационих и стечајних поступака над њима. Таква судбина задесила је и Југословенску извозну и кредитну (ЈИК) банку из Београда. Већ 2001. године отворен је поступак ликвидације, а 2005. године и стечај над том банком.¹ Као и у случају других друштвених банака, тим поступцима је управљало Стечајно веће Трговинског суда у Београду, односно Агенција за осигурање депозита, санацију, стечај и ликвидацију банака (од 2005. године Агенција за осигурање депозита).

У не баш сасвим брањивој намери да рачуне банака у стечају *појуну* продајом њихових уметничких

дела, Агенција је почев од 2002. године организовала неколико аукција,² иако су Министарство културе и јавност више пута реаговали због занемаривања права прече куповине покретних културних добара.³ Петој по реду таквој аукцији, као страна заинтересована за куповину, придружила се и Народна банка Србије. Наиме, српска централна монетарна и емисиона установа, која је почела у скоријој прошлости посебну пажњу да придаје и својој културној мисији, била је подстакнута најавом аукције у чијем је огласу наведено да је на продају дело под називом *Портрет Ђорђа Вајферта*, италијанског скулптора Анибала де Лота⁴, власништво ЈИК банке у стечају.

Народна банка Србије је, у намери да афирмише културни аспект свог пословања, али и као вид пијетета према најпознатијем, најзначајнијем и једином доживотном почасном гувернеру, приступила 22. новембра 2006. године аукцији у просторијама Беобанке а. д. у

стечају, на Зеленом венцу у Београду, и откупила бронзану скулптуру „Ђорђа Вајферта“. Скулптура је, чак, решењем Стечајног већа Трговинског суда у Београду од 24. јуна 2005. године, оглашена као културно добро, мада такву карактеристику одређеном уметничком или другом делу могу дати само установе заштите (у овом случају надлежни музеј). Било како било, Народна банка је крајем децембра 2006. године постала власник скулптуре Анибала де Лота, без припадајуће документације, којом је, како се веровало, овековечен не само препознатљиви гувернер српске и југословенске централне банке већ и једна од најзначајнијих личности с краја 19. и почетка 20. века – успешни индустријалац и банкар, *оџац* модерног српског рударства, страствени колекционар и велики задужбинар, добротвор и хуманиста.⁵

Скулптуру Анибала де Лота први пут је широј јавности приказао марта 2008. године, приликом отварања изложбе архивских докумената под називом: *Народне банке Србије и Француске у време Првој светској ратној*, постављене у холу (галерији) Народне банке Србије у Немањиној улици број 17 у Београду⁶, тадашњи гувернер Радован Јелашић. Тада смо први пут имали увид у поменути скулптуру и она нам је представљена као кип Ђорђа Вајферта. Очигледна неподударност лика са скулптуре са физиономијом Ђорђа Вајферта одмах је у нама пробудила сумњу.

По окончању наведене изложбе скулптура је премештена у свечани хол пословног објекта Народне банке Србије у Улици краља Петра 12, где се и данас (2014. године) налази. Како је позиционирана на видном месту, скулптура је привлачила пажњу посетилаца, а бројним гостима – службеним делегацијама и грађанима који су боравили у холу банке, представљана је као кип Ђорђа Вајферта. Тек 2010. године, на захтев гувернера Дејана Шошкића да се сва уметничка дела у *јавним просторима* Народне банке једнозначно обележе одговарајућим идентификационим таблама, поново смо поставили питање кога дело А. де Лота уистину представља.

Сматрајући да аргумент да Вајферт на скулптури не личи на оног с фотографија није довољан, приступили смо детаљнијем анализирању кипа и поређењу двају ликовца. Увидом у скулптуру утврђено је да је она изливена у бронзи, у ливници браће Перани (Ft. Perani) у Бреши (Италија), 1925. године. Према доступним информацијама, у тренутку куповине постојало је мање оштећење ради којег је реконструисан кажипрст десне (испружене) руке. С обзиром на то да је кип у сасвим добром стању (без већих оштећења и без видљиве патине) закључили смо да није био изложен дејству атмосферских прилика, односно да је чуван у неком унутрашњем простору. Томе у прилог иду и мање мрље настале капањем зеленкасте зидне боје (вероватно некаквог поликолора).

Скулптура представља мушкарца зреле животне доби (оквирно 40–50 година), високог око 180 центиметара (висина фигуре без постаментa), гологлавог, благо таласасте косе и са брковима средње дужине, који се завршавају шпицасто, у одећи с почетка 20. века, леве ноге благо истурене, леве руке у џепу панталона, а десне делимично (од лакта) испружене, са дланом окренутим на горе и благо делимично опруженим прстима. Личност приказана на скулптури је складне грађе, а њен став одсликава сугестивност и одређену ауторитативност. Став скулптуре наговештава чврстину и намеру да се нешто каже, изјави, да се пренесе порука, дакле одсликава личност која презентује неку идеју, држи некакав говор или предавање, што би били атрибути својствени политичарима, говорницима, професорима...

Методом поређења скулптуре са фотографијама Ђорђа Вајферта и другим визуелним и записаним подацима које смо о њему поседовали (уметничке слике, филм, архивска грађа), констатовали смо знатне разлике у висини, облику тела и цртама лица. Најпре, *бронзани* Вајферт виши је од гувернера Вајферта за око дециметар и по. Затим, лик са скулптуре носи бркове, док фотографије Вајферта сведоче да је он још од младих дана носио и бркове и браду. Даље, Де Лотов кип представља човека складне, скоро витке фигуре, док је Вајферт читавог живота био пуначке, чак и пуне конституције. Коначно, скулптура представља сугестивну особу која нешто поручује, личност која преноси некакву идеју и заступа одређени став, што даје повода да је сматрамо добрим говорником, некаквим трибуном, можда из света политике или просвете, што су карактеристике, односно области које нису својствене Вајферту. Он се никада није бавио политиком нити педагошким радом, а као странац (немачког порекла) није овладао довољно добро српским језиком да би се сматрао говорником уопште, а нарочито добрим оратором. Вајферт, колико год да је био отворен и непосредан с људима, срдчан, алтруиста и филантроп, заправо није био човек идеја већ превасходно практичар, а његове су побуде имале јасан, егзактан циљ, док око скулптуре Де Лота осећамо један мисаони и интелектуални набој, неку врсту ореола из којег зрачи порука и поука коју/које гледалац/слушалац мора примити. (сл. 1)

С обзиром на све наведено, размотрили смо и могућност тзв. уметничког улепшавања. Међутим, *поправљање* стварног лика у уметничком делу не мења у потпуности физиономију те особе, што би било у овом случају ако је скулптуром приказан Ђорђе Вајферт. С друге стране, такав уметник не би *кварио* тај идеализовани лик у односу на стварни, што бисмо у овом случају имали, будући да је евидентно да на скулптури постоји некакав проблем с десним оком. Наиме, оно је

Сл. 1. Кип А. де Лоџа, 1925.
(фотографија Драгомир Бојовић, 2012)

на скулптури скоро сасвим затворено тако да изгледа као да лик или намигује или да нема то око, док Вајферт није имао никаквих проблема с очима нити недостатака сличне природе.

Уверивши се да кип, због евидентних неподударања, не представља Ђорђа Вајферта, усмерили смо пажњу ка скулптору. Утврдили смо да се Де Лотовим опусом бави др Масимо де Граси (Massimo de Grassi), професор Универзитета у Трсту.⁷ Тај педагог и аутор монографије о Анибалу де Лоту потврдио је да је предметну скулптуру сачинио де Лото око 1925. године (што су подаци видљиви на самој скулптури), али није знао о којој се личности ради. Изнео је претпоставку да би то

могао бити Јован Стерија Поповић (1806–1856), књижевник и начелник у Министарству просвете Кнежевине Србије у периоду 1842–1848. Полазећи од сугестије професора Де Грасија, усмерили смо се ка истраживању могућности да је Де Лото по наруџбини Министарства просвете Краљевине СХС израдио скулптуру Стерије Поповића пригодом некакве прославе годишњице или јубилеја, као и на поређење лика са те скулптуре с фотографијама и споменичким представама чувеног српског књижевника.

Иако на први поглед споменик Стерији у Вршцу и бронзани кип из хола Народне банке имају извесних сличности, црте лица особе на Де Лотовој скулптури и црте лица с фотографија Стерије Поповића нису остављале сумњу да је реч о две различите особе. Неподударности фризура, носева, бркова и стилова одеће одбацили су могућност да је Де Лото скулптуром из 1925. године приказао Стерију. Међутим, сматрали смо да је пре коначног одбацивања те претпоставке потребно проверити и релевантну архивску грађу. Консултовање инвентара и дела архивске грађе Фонда Министарства просвете Краљевине Југославије није дало утемељење хипотези о наручивању Стеријине бисте поводом некаквог јубилеја.⁸ Никакви подаци о контактима са Де Лотом у вези с неким значајнијим обележавањем јубилеја или наручивањем споменика нису пронађени, чиме смо дефинитивно искључили могућност да је Стерија овековечен скулптуром италијанског уметника.

Сл. 2. Биста М. Драшковића, Т. Росанџић, 1921.
(фотографија Соња Јерковић, 2012)

Коначно уверење да лик на скулптури Анибала де Лота не представља Вајферта нити Стерију није нам приближило одговор на питање – кога заправо представља? До тога ће се доћи тек накнадом анализом свих расположивих информација, а посебно литературе из међуратног периода, као и новинских написа из времена када су обављане аукције уметничких дела банака у стечају.

Пошавши трагом једног написа у медијима, који се односио на раније описану аукцију уметничких дела банака у стечају, јавила се нова претпоставка – да би лик на скулптури могао бити Милорад Драшковић (1873–1921).⁹ Драшковић је у историји остао упамћен као министар унутрашњих дела Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, на кога је, због увођења Обзнане (1920), којом је због *антидржавне делатности* забрањен рад Комунистичке партије Југославије и радничких синдиката, извршен атентат.¹⁰ Оно што нам у том тренутку није било познато јесте веза између ЈИК банке и М. Драшковића.

Милорад Драшковић припада дугом низу истакнутих националних историјских личности које су у колективном сећању српског народа готово заборављене. У многобројним историографским радовима који сликају епоху у којој је делао, Драшковић се може срести, његов се ангажман може наслутити, али не и потпуније сагледати и анализирати. Непостојање аналитичких радова о његовој политичкој и економској делатности последица је, између осталог, чињенице да се национална историографија, и онда кад се посвећивала биографијама као историографском жанру, нужно окретала проучавању најистакнутијих владара, државника, националних вођа и ратних команданата, али и хеуристичких проблема оличених нарочито у недостатку личне заоставштине Милорада Драшковића.¹¹ Међутим, како је његова политичка и државничка делатност стручним круговима била углавном позната, у истраживању биографских података усмерили смо се на његов лични и пословни живот. Изучавање оновремене штампе, ретке и расуте литературе и архивске грађе Архива Југославије¹² пружио нам је не само јаснију слику о животу М. Драшковића већ и податке о његовој вези с банкарством и, у коначном, с ЈИК банком, па чак и о вези са скулптуром чији смо идентитет настојали да утврдимо и докажемо.

Расположиви архивски извори и литература, међу којом превасходно меморијална (некролози, споменице, новински написи), периодика и резултати савремених истраживања разних (мада малобројних) аутора, иако по обиму невелики, потврдили су блиску повезаност Драшковића са привредом и банкарством. Наиме, овај правник се пре политичког ангажмана озбиљно, чак страствено, бавио привредним активностима, у више привредних области, и то како у сфери теорије тако и у пракси.

Убрзо након полагања адвокатског испита,¹³ Драшковић запоставља правнички посао, напушта адвокатску канцеларију и на подстицај професора економије на Правном факултету Велике школе др Милића Радовановића¹⁴ посвећује се изучавању савремених достигнућа млекарске индустрије. Током 1898. године више месеци провео је на специјализацији у источној Француској, у месту Мамирол (Mamirolle), чувеном по производњи истоименог сира, и у Нешателу (Neuchâtel) у Швајцарској, изучавајући производњу и прераду млека и разне технике справљања сира.¹⁵ Млекарство ће постати његова својеврсна опсесија, у њему ће видети грану привреде која има немерљив потенцијал, који је готово потпуно неискоришћен. Знања у преради млека биће му и средство за одржање голог живота кад се током друге половине 1899. и прве половине 1900. године буде нашао у емиграцији, најпре у Срему и Банату, а потом у западној Румунији, у коју је доспео због наводне умешаности у такозвани Ивањдански атентат на краља Милана.¹⁶

По повратку у земљу, августа 1900. године, након амнестије коју је краљ Александар Обреновић прогласио поводом свог венчања, Драшковић се настанио у Смедереву, у којем је имао родбину, и јануара 1901. године добио је правозаступнички декрет.¹⁷ Међутим, рад у адвокатури поново је остао у другом плану пошто се он у потпуности посветио млекарству и млекарској индустрији. Био је активан учесник конгреса Савеза српских земљорадничких задруга (1901, 1902), на којима је пропагирао потребу за развојем модерне млекарске индустрије у Србији, држао је предавања на сеоским скуповима, организовао је млекарски курс (1903) и посветио се практичном производном раду. Учествовао је у отварању и раду прве српске млекарске задруге у Жаркову, на имању „Кијево“, власника Светозара Стефановића, познатог ресторатора београдске железничке станице (8. маја 1902). Ипак, није се ту дуго задржао, јер је управник града Београда видео претњу у томе да Драшковић, као политички неподобан елемент, буде у близини Кошутњака, *где се краљ често извози* и уз главну железничку пругу Београд–Ниш.¹⁸

Склоност ка млекарству и жеља да личним примером покаже могућности те производне делатности нагнали су га да у Смедереву отвори први српски модерни млекар (млечно-индустријску фабрику) 1902. године. Драшковић је узео земљиште у крају званом Царина, искрчио га¹⁹ и претворио у пашњаке, сазидао је објекат и опремио га савременим уређајима и отпочео је послове млечно-прерађивачке индустрије, од производње сточне хране и узгоја стоке, па до прераде млека и справљања сира и других млечних производа, а његов млекарник „Годомин“ постаће ускоро и школа модерног млекарства.²⁰

Озбиљнији улазак у политику, оличен у избору за народног посланика (1905. и 1906) и добијању на управу ресора народне привреде у владама Љубомира Стојановића (1905–1906) и Саве Грујића (1906), није га у потпуности удаљио од бављења смедеревским млекарником.²¹ То ће учинити тек његово ступање у свет банкарства. Наиме, као правник и већ признати привредник, Драшковић је 1907. ушао у управу београдске Извозне банке. Ускоро је продао разрађени млекарски комплекс и потпуно се посветио банкарским пословима – као члан Управног одбора (1907–1914) и као заступник главног директора (1908–1912) Извозне банке, а у међувремену је био потпредседник Београдске берзе (1909–1910. године) и члан њеног управног одбора (1910–1911).²²

Има мишљења да је Драшковићев прелазак у банкарство инициран управо његовим занимањем за производну привреду. Наиме, подстакнут лошим стањем шљиварства у Србији, које је било екстензивно, запустено и непродуктивно, и од којег су користи имали једино страни трговци, Драшковић је намеравао да разради план за опоравак те гране пољопривреде и за успостављање стабилног и профитабилног извоза. Залагао се за стварање модерних сушара (етиважа) за прераду шљива и за стварање погодних извозних услова (организационих и правних) за продају тог артикла, али и других пољопривредних производа на страном тржишту. Према савременицима, Драшковић је, у уверењу да је материјално подизање појединаца и финансијских установа битан услов за јачање државних финансија,²³ ступио у Извозну банку, која је после смрти Косте Таушановића (1854–1902), познатог политичара и банкара, била *извозна* само по имену.²⁴ Драшковић је предузео мере за проналажење довољних количина капитала потребног за обављање извозних послова и за његово организовање, и српски је извоз *добрио силној полейи*.²⁵

Драшковић и Извозна банка радили су у веома сложеним околностима Царинског рата и настојања Србије да се у сфери економије ослободи аустроугарског тоторства. Још од 1905–1906. као министар народне привреде Драшковић је неуморно радио да се прошири трговинска размена Србије са другим државама, али и да се створе услови за измену структуре српских извозних артикала. Било је потребно са извоза примарних пољопривредних производа (првенствено сточарских) прећи на извоз ратарских и воћарских сировина и још више готових производа. У том циљу Извозна банка је од његовог доласка у ту установу нарочито развила кредитирање српских извозних подухвата.²⁶

Првобитни полет Извозне банке умало је довео до њеног урушавања. Наиме, пораст кредитирања је био толики да је почетком друге деценије 20. века доспела

у ситуацију да не може пронаћи довољно извора новог зајмовног капитала. Банку је претеће ликвидације спасао управо Милорад Драшковић, бивши министар и високи функционер Самосталне радикалне странке,²⁷ као вршилац дужности њеног главног директора. У једној доцнијој анализи рада Извозне банке наведено је да је Драшковић једини био у стању *да уз помоћ својих пољопривредних веза обезбеди санацију банке*, пошто је пре Првог светског рата било *веома мало могућности да се прибави већа количина дејозија на су најцењенији директори били они који су били способни да банци прибаве кредитне повољним каматним ставама да би могле да прошире делатност*.²⁸

Драшковић је у Извозној банци оставио дубок траг. Постао је један од двојице највећих акционара, унапредио је њено пословање и отворио јој пут *погодносној рада*.²⁹ Како су навели савременици, време које је Драшковић провео у Извозној банци представљало је период *цветања* њених послова,³⁰ и у годинама непосредно пред Први светски рат та је банка словила за највећу и најуспешнију у Краљевини Србији.³¹ С друге стране, Драшковић је у свету финансија постао и нека врста симбола банкарске (све)моћи, а методи и бескрупулозност финансијских кругова добили су своју чувену критику у скупштинском говору Јована Скерлића (1877–1914) – *Банкокрајчија*.³²

Драшковић је Извозну банку напустио 1914. године, када је постављен за министра грађевина и саобраћаја,³³ али је његов дотадашњи учинак на санацији и развоју те финансијске организације, као и чињеница да ће недуго по окончању рата пасти као жртва комунистичког атентатора, појачати црту захвалности банке према свом сараднику и руководиоцу.

Иначе, Извозна банка је првих година по свршетку Великог рата, током којег је била принуђена на *избељивост* (најпре у Нишу, а потом у Марсеју), напустила изнајмљену кућу у Кнез Михаиловој бр. 39 и купивши плац у Краља Милана бр. 7 (данас Теразије бр. 5) отпочела 1921. године зидање своје палате.³⁴

У периоду између два светска рата пословала је с променљивим успехом, да би дубљу трансформацију доживела након револуционарне смене власти. У промењеним друштвено-политичким околностима, након победе комуниста у рату и револуцији, а са идејом о подржављењу свих привредних субјеката у земљи, Министарство финансија ФНРЈ је 11. новембра 1946. године донело решење којим се Извозна банка спаја са Београдском задругом, Јадранско-подоунавском банком и Београдском трговачком банком у нову банку под називом Југословенска извозна и кредитна банка а. д., коју ће две године касније и национализовати.³⁵

Овим је успостављена јасна и директна релација између ЛИК банке у стечају, власника Де Лотове скулптуре пре продаје Народној банци, и Милорада Драшковића, знаменитог члана Извозне банке.

Следеће питање које је требало истражити односило се на ангажман поменутог уметника на нашим просторима, односно на испитивање могућности да је Де Лото радио и друга дела средином двадесетих година 20. века за наручиоце из Београда. С обзиром на то да велики део његовог опуса чине бисте и скулптуре за надгробне споменике, обављено је одговарајуће истраживање на Новом гробљу у Београду. Утврђено је да је Анибале де Лото око 1925–1926. године, дакле у време настанка скулптуре из хола НБС, израдио бронзану скулптуру за гробницу Петра М. Радојловића (1893–1914), младића погинулог на почетку рата. Фигура са гробнице П. М. Радојловића (44-II, парцела 29) висока је око 160 центиметара и носи назив *Фигура српског војника*.³⁶ Није познато ко је и на који начин ангажовао Де Лота за израду споменика палом борцу, али потврђено је да је уметник у време израде скулптуре Милорада Драшковића имао још најмање један рад за наручиоца из Београда.

Будући да је Милорад Драшковић сахрањен на Новом гробљу у Београду, као и да је гробница обележена композицијом која садржи и његову бисту, рад Томе Росандића, извршили смо поређење ликова приказаних на тој бисти и на скулптури Анибала де Лота. Подударност ликова била је очигледна. Велика, несумњива сличност у изгледу фризура, облику носа, ушију, браде и бркова није доводила у питање претпоставку да оба кипа приказују исту особу. Кључни детаљ који сведочи да та два уметничка дела представљају исту личност односи се на приказ десног ока, односно оба представљају особу која то око нема. (сл. 2 и 3)

Драшковић је од детињства имао проблема са очима. Још током гимназијских дана добио је некакву *паучинастицу навлаку*, коју му је лекар *Параћинац* уклонио са ока. Према речима његовог пријатеља и земљака Т. Боровњака, била је то последица нехигијенских услова у којима је као ђак и студент становао и нездравих учионица у којима је боравио. Како се болест касније вратила и даље компликовала и како су је пратили све чешћи болови, Драшковић је био принуђен да му оперативним путем одстране десно око како би макар лево сачувао.³⁷ И заиста, након операције и опоравка, Драшковић је својим огромним радом и широким пољем деловања (од банкара и управитеља у Извозној банци, преко министра грађевина и саобраћаја и чак заступника министарства војног током повлачења преко Албаније, до министра унутрашњих дела у новоформираној југословенској краљевини) показао да га тај хендикеп не може омести.

Сл. 3. Скулптура М. Драшковића, детаљ, глава – А. де Лото, 1925. (фотографија Драјомир Бојовић, 2012)

Ипак, на оно мало сачуваних фотографија Драшковић је сниман са леве стране, тако да му се десна половина лица не види, и тек на једној, и то последњој, како је навео *Илустрирани лист*³⁸, видљиво је читаво лице и уочљив је недостатак десног ока. Како је записао Милан Стојадиновић, којем је Драшковић остао у врло пријатној успомени, недостатак ока давао му је *озбиљан, сиром и скоро намрјођен изглед лица*.³⁹ (сл. 4)

Иронија је судбине да су губитак ока и Драшковићева последња фотографија у *Илустрираном листу* били *средство за идентификацију* које је искористио агентатор. Наиме, како је сам изјавио на саслушању, Алија Алијагић није познавао бившег министра Драшковића и никад га није видео. *Чолаковић*⁴⁰ ми је рекао да нема лево око [sic!] и по томе сам га познао. Он ми је и показао фотографију у *Илустрираном листу* – пренела је речи агентатора *Полишика*.⁴¹

Враћајући се на став који заузима лик са скулптуре Анибала де Лота, а који оставља утисак непосредне и сугестивне личности спремне да нешто поручи, да

Сл. 4. М. Драшковић, леви профил
(‘Споменица Милорада Драшковића, Београд’, 1921)

пренесе поуку, записи савременика потврђују да је Драшковић био добар и вешт говорник. Сматрало се да је у парламенту Краљевства СХС био један од најбољих оратора. *Рођен и васпитан у крајевима где се најлепше српски говори, покојни Драшковић располађао је поред великој ораторској таленти неусирним знањем народној језика, језиковних [sic!] фигура и народних умотворина и пословица тако, да је било право уживање слушајући га у Парламенту.*⁴² С друге стране, став приказан на скулптури у потпуности одговара и педагошкој црти коју је Драшковић поседовао и коју је несебично користио подучавајући слушаоце на конгресима Земљорадничког савеза, сељаке на сеоским зборовима и курсисте у његовој *тодоминској* млекарни сазнањима о модерном млекарству и млекарској индустрији. Дакле, Де Лотово виђење Драшковића као особе која читавим својим ставом преноси неку поруку уистину одговара Драшковићевим ораторским и експозиционим способностима – његовој просветној и педагошкој делатности, тим пре што и извори потврђују његову непосредност

у опхођењу према људима, спремност да се разговара с највишим угледницима с подједнаком пажњом као и са сељацима које случајно сретне успут, умешност да дискутује о најразличитијим темама...⁴³

Анализа споменичких материјала, литературе и извора до којих смо током истраживања дошли несумњиво је посведочила да бронзани рад Анибала де Лота из 1925. године, који краси хол Народне банке Србије, представља Милорада Драшковића. Литература је потврдила да је постојао одбор за подизање споменика, на челу којег је стајао лично патријарх Димитрије, да су сакупљена велика материјална средства, као и да је тај споменик израђен.⁴⁴ Да ли је то исти споменик као онај који је сачуван у ЈИК банци, у овом тренутку није могуће рећи, али се може основано претпоставити. Скулптура коју је израдио Де Лото има карактеристике својствене за излагање на отвореном простору, али с обзиром на њено физичко стање, уверени смо да она није била изложена спољашњим атмосферским приликама, те да је била у склопу некаквог ентеријера. Овоме у прилог иде и запис савременика да је споменик најмање првих шест година након ливења стајао *негде нерасипакван* и нико није знао како изгледа.⁴⁵

Не може се искључити претпоставка да је у међуратном периоду било више акција на подизању споменика Милораду Драшковићу. Тодор Боровњак у поговору своје споменице наводи да је сав приход од те књиге намењен подизању споменика у Горњем Милановцу.⁴⁶ Драшковић је био значајна личност, а начин и околности под којима је окончан његов живот учиниле су га неком врстом мученика југословенства, пример којем се враћало и извориште надахнућа за политички и државотворни рад.⁴⁷ То ипак не значи да, у периодима када савременицима надахнуће није било потребно успомена на Драшковића није препуштана заборава, па тако и споменик за који је бронзу излио Де Лото. Ако је још 1931. године (како је забележио Т. Боровњак), скулптура негде стајала *нерасипаквана*, онда можемо закључити да одбор за подизање споменика заправо није завршио посао за који је одређен, а да је скулптура остала у институцији за коју је Драшковић био највише везан – у Извозној банци. Било како било, с обзиром на утврђено претходно власништво, извесно је да се скулптура Милорада Драшковића налазила у поседу Извозне банке и касније ЈИК банке. Можда је до оштећења кажипрста десне руке дошло управо у просторијама те банке, чије је задње крило знатно страдало у нацистичком бомбардовању Београда, априла 1941. године.

Истраживање је недвосмислено показало да скулптура Анибала де Лота из Народне банке Србије представља Милорада Драшковића, истакнуту личност

привредног, политичког и банкарског света Краљевине Србије. Драшковић је у банкарству заправо обележио једну епоху, иако та чињеница није била много позната. Много познатији у српској и југословенској јавности био је због свог последњег политичког ангажмана – као министар унутрашњих дела Краљевства СХС, који је актом званим Обзнана забранио рад комунистичкој странци. Та препознатљивост је била толика да је Драшковић у очима припадника Комунистичке партије идентификован као виновник тешке судбине коју су они доживели у међуратном периоду, постао је симбол прогона и персонификација зла које их је задесило. Колико су оптужбе комуниста биле оправдане, отворено је питање и свакако није тема овог рада, али доживљај Драшковића као једне од најозлоглашенијих личности у власти југословенске краљевине припадници те странке су неговали и по освајању власти, с тим да је њихово виђење проширено путем селективног образовног система, режимске штампе и некритичке историографије.

Коначно, остало нам је нерешено питање замене идентитета, то јест како је дошло до тога да Милорад Драшковић постане Ђорђе Вајферт. Управо схватање М. Драшковића као једног од највећих зликоваца модерне историје, какво се неговало у периоду једнопартијске владавине југословенском државом, пружио нам је могућност за постављање једне, чини нам се, одрживе хипотезе.⁴⁸ Јасно је да би скулптура М. Драшковића била уништена да су представници нових власти после 1945. године, или њихови експоненти у Извозној банци могли да претпоставе да је њоме приказан најмрскији

министар југословенске краљевске владе. Такву судбину доживело је на стотине споменика, бисти, спомен-плоча. Свестан(-ни) извесности да ће кип Милорада Драшковића заувек нестати, непознати чиновник(-ци) Извозне банке су скулптуру, која је можда и тада стајала *нерасијакowana* у неком подруму или скрајнута у каквој гаражи, новим властодршцима, који су неретко били необразовани и некомпетентни, представили као кип Ђорђа Вајферта – који је, иако крупан индустријалац и банкар, због своје велике филантропије и немешања у политику био, условно речено, прихватљива капиталистичка личност. Једном евидентирана у банчиним имовинским књигама као *Порџерџи Ђорђа Вајферта* скулптура Де Лота је то још дуго званично остала, иако су упућенији службеници ЈИК банке сасвим сигурно знали да на њој није приказан чувени српски гувернер.

Саша С. Илић,
историчар
Народна банка Србије, Београд
sasa.ilic@nbs.rs

Соња Р. Јерковић,
историчар
Народна банка Србије, Београд
sonja.jerkovic@nbs.rs

НАПОМЕНЕ:

- 1] Ликвидација ЈИК банке отворена је решењем Трговинског суда у Београду од 26. јула 2001. године, а стечај решењем истог суда од 7. априла 2005. године. Доступно на: <http://www.aod.rs/sl-postupci.html#jik> [3. 2. 2014]
- 2] У периоду 2002–2006. одржано је пет таквих аукција (јула 2002, јула 2004, јануара 2005, октобра 2005. и децембра 2006. године). Види: <http://www.politika.rs/rubrike/Kultura/Slike-na-novoj-licitaciji.lt.html> [7. 2. 2014]
- 3] О томе види више на: <http://www.nin.co.rs/2002-07/25/24270.html>; <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2002/07/18/srpski/K02071709.shtml>; <http://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:190999-Dzaba-licitirali>; <http://forum.burek.com/index.php/topic,181058.0/wap2.html>; <http://www.politika.rs/rubrike/Kultura/Bice-josh-licitacija.lt.html> [3. 2. 2014]; http://www.blic.rs/stara_arhiva/kultura/125484/Posle-upozorenja-Ministarstva-osam-najvrednijih-slika-povuceno [7. 2. 2014]
- 4] Анибале де Лото (Annibale De Lotto) рођен је 29. јула 1877. године у месту Сан Вито ди Кадоре, у северној Италији. Отац Ђовани Багиста се, као признати скулптор који је вајао у дрвету, преселио с породицом у Венецију. Анибале је тамо од 1891. студирао на Академији ликовних уметности и као један

од најдаровитијих ђака подстакнут је да отвори сопствени студио. Почев од првих година 20. века Де Лото је своје скулптуре и попреча вајана у бронзи излагао у Риму, Милану, Венецији, Лондону, а његови радови красе јавне зграде, паркове и гробља у Венецији, Тревизу, Верони, Падови... После Првог светског рата, вајао је већи број споменика палим борцима, првенствено у области Венето, али аутор је и споменика војнику на Новом гробљу у Београду (1926). Де Лото је био неуморан стваралац, о чему сведочи бројност његових скулптура, који је остао веран традиционалном концепту уметности. Његове радове карактеришу сигурност, мека пластика, анатомска исправност; понекад су наглашено реалистични, чак драматични, а понекад представљају омаж класичном традиционалном изразу. Умро је 21. новембра 1932. године у Венецији.

Извори и литература о А. де Лоту: *Necrologia* (1932), *Il Gazzettino, Venezia*: 22. 11; Marini, E. (1905), *Venezia antica e moderna, Venezia*: 291; Villanis, G. G. (1914), *Profili d'artisti, Almanacco veneto (Venezia)*: 258–266; *Catalogo della mostra straordinaria nel palazzo dell'Esposizione ai Giardini pubblici* (1921), Venezia: Museo d'arte moderna Ca' Pesaro: 24; Corna, A. P. (1930), *Dizionario della storia dell'arte in Italia*, I, Piacenza: 320; Bigaglia, G. (1933), Fra

- gli artisti scomparsi: lo scultore Annibale De Lotto, *Pro familia* (Milano) 20. 8: 551; Riccoboni, A. (1942), *Roma nell'arte. La scultura nell'evo moderno*, Roma: 581; Scarpabolla, F. (1952), A vent'anni dalla morte di Annibale De Lotto, *Il Gazzettino* (Venezia): 21. 11; Lavagnino, E. (1956), *L'arte moderna dai neoclassici ai contemporanei*, II, Torino: 693; Di Tocchio, A. and Chiesura, V. (1962), *Conegliano e le sue attività*, Conegliano: 34, 61, 64; Fabbiani, G. (1964), *Chiese del Cadore*, Belluno; Ferrucci di Belli, M. (1976), *San Vito di Cadore con il diario della invasione austro-tedesca*, Belluno: 127; Fabbiani, G. (1977), *Breve storia del Cadore*, Belluno: 173. Основни подаци према: *Dizionario Biografico degli Italiani – Volume 38, „DE LOTTO, Annibale“*, Maria Teresa De Lotto (1990), Available trough: [http://www.treccani.it/enciclopedia/annibale-de-lotto_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/annibale-de-lotto_(Dizionario-Biografico)/) [5. 2. 2014], a најзначајнији биографски рад: Massimo De Grassi, *Annibale De Lotto (1877–1932)*, Edizioni della Laguna, Mariano del Friuli, 2003.
- 5] О томе више у: Илић и Јерковић и Булајић 2010.
- 6] *Централне банке Србије и Француске у Првом светском рату – Les banques centrales de Serbie et de France pendant la Première guerre Mondiale*, аутори Соња Јерковић, Саша Илић, Београд, Хол НБС у Немањиној 17, март–мај 2008; Париз, Културни центар Републике Србије у Француској, март–април 2008.
- 7] О научно-истраживачком опусу (биографија, преглед библиотеке) професора Масима де Грасија видети на: <http://www.units.it/persona/index.php/from/ateneo/persona/5397> [6. 2. 2014].
- 8] Архив Југославије (АЈ), Фонд 66, Министарство просвете Краљевине Југославије (1918–1941), *Инвентар фонда* (прир. Василије Косић, Александра Вранешевић, Спасоје Ашковић).
- 9] Уверење да скулптура Анибала де Лота из ЈИК банке не представља Вајферта већ Милорада Драшковића изнео је извесни Милорад Лазић, за кога је у новинском напису наведено да је *некадашњи службеник* ЈИК банке и *историчар-аматер*: Поповић С. 2005.
- Запослени у ЈИК банци у стечају, са којима су аутори овог чланка крајем фебруара 2014. године обавили разговоре, негирали су да је поменути Лазић био службеник банке, већ су изнели да је дуго година радио као припадник обезбеђења, али и потврдили да је упућенима у тој банци (међу којима је било и историчара уметности) било сасвим познато да скулптура не представља Вајферта, како је у пописима имовине то средство евидентирано. У ЈИК банци су веровали да је на скулптури *неки министар финансија Милосављевић*. Како министра финансија таквог имена није било у међуратној југословенској држави, проверили смо да није реч о Светиславу – Тиси Милосављевићу (Ниш, 1882 – Београд, 1960), министру саобраћаја у пет влада (1926–1927, 1927, 1927–1928, 1928, 1934). Провера архивске грађе Збирке Светислава Милосављевића у Архиву Југославије, фотографија и литературе није изазвала сумњу да он може бити личност приказана на скулптури А. де Лота: Архив Југославије-86, кутија 1; Јончић, Д. и други 2007: 42–44.
- 10] Милорад Драшковић је рођен у селу Полом на Руднику 29. марта (10. априла по новом календару) 1873, а убијен је у Делницама у Горском котару, 21. јула 1921. године. Завршио је Правни факултет у Београду (1894) и положио адвокатски испит (1897). Због опозиционог рада, био је принуђен да привремено напусти Србију (1899–1900). Године 1901. отворио је адвокатску канцеларију у Смедереву и укључио се у рад *самостјалској* крила Радикалне странке. Ускоро је постао један од најистакнутијих чланова Самосталне радикалне странке, што ће остати и у партијама које су је наследиле – Демократској заједници (1919), па Демократској странци (1920). Од 1905. биран је у парламент, а у владама Љубе Стојановића (1905–1906) и Саве Грујића (1906) био је министар народне привреде. Поново је биран за народног посланика 1906, 1908. и 1912. Децембра 1914. ушао је у коалициону владу Николе Пашића као министар грађевина и саобраћаја, а крајем 1915. је деветнаест дана упоредо обављао и дужност министра војног. Владу је напустио 9. (22) јуна 1917. након изрицања казни у Солунском процесу. По завршетку рата био је представник Србије у Привременом народном представништву. Године 1919/1920. био је министар саобраћаја у две владе, а онда министар унутрашњих дела у три кабинета (1920–1921). Као министар унутрашњих дела био је аутор Обзнане (29. децембра 1920), којом су Комунистичка партија Југославије, раднички синдикати и све њихове организације стављене ван закона. После неуспелог атентата на њега у Београду (3/4. маја 1921) и једне завере откривене у Загребу, чије је виновнике суд ослободио, повукао се из владе 18. јула 1921, али три дана касније убио га је Алија Алијагић, припадник комунистичке групе Црвена правда: *Својеница Милорада Драшковића* 1921; *Политика*, 22. јул 1921: 1; *Српски биографски речник*, 2007: 405–406.
- 11] Радојевић 2010: 9.
- 12] Фондови Извозне банке (АЈ-152) и Министарства трговине и индустрије (АЈ-65), те Збирка депеша Милорада Драшковића (АЈ-113).
- 13] Још пре завршетка студија Драшковић је ступио у београдску адвокатску канцеларију Николе Николића, касније члана Главног одбора Самосталне радикалне странке. Након полагања адвокатског испита, 1897. године био је у својству адвокатског приправника те канцеларије бранилац Васе Пелагића (Горњи Жабар, данас: Пелагићево, 1833 – Пожаревац, 1899) у процесу који је против њега вођен због *антицаристичке* брошуре *Друга Пелагићева одбрана* (мај 1897). Види: Поповић Ј. 1934: 344, и пресуде В. Пелагићу у: Раденић 1973: 480–485.
- 14] Милић Радовановић (Честобродица, 1860 – Београд, 1936), професор Велике школе (од 1905. Универзитета у Београду), начелник Подунавског округа, народни посланик, министар финансија (1902, 1903) и председник Задружног савеза. Завршио је студије економије у Паризу. Предавао је *Народну економију* на Правном факултету у Београду 1892–1924. године.
- 15] Драшковић је на специјализацију кренуо са скромном стипендијом од 2.000 динара, а по окончању школе (курса) у Маширолу стечена искуства је проверио у модерним млекарима Данске и Холандије: Боровњак 1931: 12; *Својеница Милорада Драшковића* 1921: 68; Поповић Ј. 1934: 344.
- 16] Пошто је протеран из Смедерева, које је видео као базу за своје планиране млекарске подухвате, Драшковић је избегличке дане провео у тешком сиромаштву, а преживео је захваљујући чувању коза и справљању сира: Радојевић 2010: 10. Иначе, Ивањдански атентат од 24. јуна (6. јула) 1899. послужио је краљу Александру и влади да се разрачунају с политичким противницима, односно с Радикалном странком, услед чега је дошло до многобројних хапшења, *чишћења* државног апарата и протеривања (или бекства) многих чланова те странке.
- 17] Према речима др Леонтија Павловића (Павловић 1969: 126), Драшковићев ујак (мада не рођени брат његове мајке) Жика Гајичић припадао је старој смедеревској трговачкој породици и у политичком погледу такође је био *самостјалац*. У том граду Драшковић ће провести више година, а почетком 1907. ту се и оженио. Супруга му је била Јованка, кћи угледног Смедеревца Јоце Милановића Глобочанина. Милорад и Јованка добили су два сина – Радоја (1909–?) и Слободана (1910–1982) и кћер Божану (1912–?), а након делничког атентата родио се и трећи син Милорад (1921–1996): *Својеница Милорада Драшковића* 1921: 7, 17; Милојевић 1922: 5.
- 18] *Својеница Милорада Драшковића* 1921: 13–14, 71.

- 19] Опоненти су замерали Драшковићу да је у припреми имања за организовање млекара и млекарске производње у Годомину извршио *бесправну сечу 180 стабала (...)* *стабара колико и Тврђава* (смедеревска), па чак и да идеја о оснивању млекарника није његова. Такве оптужбе изнео је Владимир Љотић (1846–1912), личност загонетна и противуречна, правник, *карађорђевићевац* и дугогодишњи изгнаник из Србије, учесник Париске комуне и преводилац Манифеста комунистичке партије, а потом дипломатски представник у Солуну, сенатор и први председник земљорадничких задруга у Србији. Љотић је оптужио Драшковића вероватно због свог сукоба са Драшковићевим ујаком Жиком Гајичићем, који је 1903. године као књиговођа проневерио средства Подунавске (смедеревске) окружне кредитне задруге, чији је Љотић био управник. Међусобне оптужбе су узеле маха, па се у сукоб умешао и Јаша Продановић, оптужујући у Народној скупштини Љотића да је фалсификатор: Павловић 1969: 126, 226–230.
- 20] Драшковић није презао да скупа са својим радницима коси ливаде, негује стоку, љубри њиве и прерађује млеко. У својој смедеревској млекарници, користећи модерне уређаје и машине, производио је путер и сиреве *царић* и *тодомин*, а број крава музара нарастао је за око седам година бављења млекарством са 20 на сто. Истовремено, Драшковићев млекар су на подстицај Главног савеза земљорадничких задруга редовно посећивали ђаци и учитељи пољопривредних школа, а последица тога било је ницање већег броја сирарских и млекарских задруга широм Србије: *Споменница Милорада Драшковића* 1921: 14–15; Милојевић 1922: 6; *Полишика*, 21. јул 1931: 2).
- 21] Колико је Драшковић, кад год је то било могуће, гурао политику у други план, сведочи забелешка учињена на крају писма Љ. Стојановићу од 19. јула 1908. године, а којом се осврће на неке планиране састанке: *Мене извинише. Саг њревлачимо и генемо сено. Посао врло важан, који без мене не иде. Трајаће још који дан, до четвртика. Ви ми јавише ако њреба доћи раније*. Архив САНУ, Заоставштина Љ. Стојановића, 12.352/4, наведено према: Радојевић 2010: напомена 9, 11–12.
- 22] *Државни календар Краљевине Србије за јодину 1908; Државни календар Краљевине Србије за јодину 1909; Државни календар Краљевине Србије за јодину 1910; Државни календар Краљевине Србије за јодину 1911; Државни календар Краљевине Србије за јодину 1912; Државни календар Краљевине Србије за јодину 1914*.
- 23] Милојевић 1922: 10.
- 24] Извозна банка, чији је главни оснивач био Таушановић, била је финансијска институција са до тада највећим капиталом у земљи (милион динара) и окупила је тадашње најзначајније српске извознике. Почетни успеси заустављени су смрћу главног оснивача и повлачењем већине других водећих акционара. *Смена генерација* у управљању Извозном банком дошла је прерано и неочекивано. О томе види више у: Aleksić 2011a: 112, 114; Поповић J. 1934: 345.
- 25] Боровњак 1931: 21.
- 26] Aleksić 2011a: 116.
- 27] Било је мишљења да је од када је на чело Самосталне радикалне странке дошао Љубомир Давидовић (1912. године), он више представљао *рејрезенијашинву фигуру*, а да су *праве водеће личности* заправо били *банкар Милорад Драшковић и Костиа Тумошјевић*, односно да је уз Давидовића Драшковић носио *на својим плећима главни гео брица и послова целе странке: Istoriја građanskih stranaka u Jugoslaviji*, 1952: 168; Милојевић 1922: 9.
- О Драшковићевом партијском ангажману као припадника Демократске заједнице, па Демократске странке, види у: Глигоријевић 1970; *исти* 2010.
- 28] *Додајак Народног блајосћању* 1930: 24.
- 29] О томе више у: Aleksić 2011b: 118; АЈ- 65–1120–2104, *Извештај Управног одбора о раду и стању Извозне банке у 1921. јодину*.
- 30] АЈ, 65–1120–2104, досије Извозне банке, Београд.
- 31] Aleksić 2011a: 120.
- 32] *Говор* Ј. Скерлића из 1912. године у којем је оштро критиковао српско банкарство, а који се, између осталих, односио и на његовог страначког колегу М. Драшковића. Према дневничким белешкама Јована Жујовића, самостални радикали су овим били озбиљно погођени, а Драшковић је претио напуштањем главног одбора уколико се Скерлић не истера из странке, јер таквим говором је показао да *није радикал, већ социјалиста* (Жујовић 1986: 251–252). С друге стране, неки пријатељи М. Драшковића тврдили су да Скерлић у критици није мислио на њега, као и да се Драшковић није осетио прозваним, те да се њихово *грујарство* није доводило у питање (Милојевић 1922: 14).
- Иначе, на такозвани проблем банократије и његову *повезаност* с Драшковићем имао је потребу да се осврне и Лав Троцки, руски большевик и револуционар. Он је Драшковића назвао *ојвореним власнојворником идеје ѡсеудодемокрајске банокрајије* и сматрао да ће он *демокрајију замениши банокрајијом*, те да је у том циљу овај *млаги радикал* иницирао реформе радничког законодавства у духу интереса капиталиста. Више у: *The Balkan Wars 1912–13. The War Correspondence of Leon Trotsky* (1980): 76, 101.
- 33] Драшковић је у коалиционој влади оставио немерљив траг, а напустио ју је због Солунског процеса, за који је био уверен да је монтиран у циљу обрачуна регента с опонентима. Тада, јуна 1917, како је записао Милан Грол, Драшковић је завапио: *Не у крв!* Као неко ко је гајио изражено поштовање за ред, веровао је да стрпљивост, поступност и поредак морају бити карактеристике сваке реформе, сваке организације послова, сваке хијерархије и закона. Његова објективност, одмереност, опортунизам изазивали су критике другачијих и нестрпљивијих политичких истомишљеника, али неретко и уважавање политичких противника. Тако је, у јеку бујања хрватско-српског шовинизма пред доношење Видовданског устава, првак Хрватске републиканске сељачке странке Ђуро Басаричек (1884–1928), изражавајући се о министру полиције Драшковићу, рекао да се с овим човеком *може разјоварати*: Грол 1921: 96–97.
- Драшковићева посвећеност држави, чак љубав према њој, била је безгранична. Ударе на државу, који су генерисани примерима из руске большевичке револуције, Драшковић је тешко примао. *Он је ужасно ишшо збој најада на државу*, записао је Светозар Прибићевић и наставио: *и често ми је јоворио да неће ѡрпеши изразе као ишшо су 'ова ѡроклејша држава' и 'овај бездан'*. Иако је веома поштовао слободу, био је уверен да пуна, стварна и трајна слобода може бити остварена само путем *организоване и ошшше ѡшшшоване државе*. О томе види у: Вапас 1988: 186.
- 34] Неђић 2008: 221.
- 35] АЈ, Фонд Министарство финансија ФНРЈ, досије банке, фасцикла 566.
- 36] Костић 1999: 228.
- 37] *Споменница Милорада Драшковића* 1921: 81; Боровњак 1931: 13.
- 38] 1921: 3.
- 39] Иначе, Стојадиновић описује Драшковића као интелигентног, веома одлучног и енергичног политичара и као човека који није формалиста, већ практичар, противник бирократских метода, као личност склону једноставним али паметним солуцијама. За нимљиво је да је Драшковић Стојадиновићу, тада младом писару

- у Министарству финансија, испословао решење о унапређењу (1917) упркос ставу министра Нинчића да током рата неће бити унапређења цивилних чиновника, и упркос чињеници да нису припадали истој политичкој партији: Stojadinović 1963: 125.
- 40] Родољуб Чолаковић (1900–1983), комунистички револуционар, књижевник и друштвено-политички радник у социјалистичкој Југославији. Био је оснивач *Црвене правде*, комунистичке организације која је након Обзнане заговарала индивидуални терор. Иако је одрицао везу са А. Алијагићем и агентом у Делницама, био је заправо његов инспиратор и организатор, због чега је осуђен на 12 година затвора.
- 41] *Политика*, 22. 7. 1921: 1.
- 42] *Сјоменица Милорада Драшковића* 1921: 123, 145.
- 43] Занимљив приказ Драшковићеве отворености према људима најразличитијих профила пружа рукопис Светислава – Тисе Милосављевића из 1943. године, сачињен као сећање на њихов некадашњи сусрет. Наиме, након успешне офанзиве српске војске с краја 1914. године у ослобођеним северозападним крајевима јавила се несташица хране. Као министар грађевина, у чијем је ресору био и саобраћај, Драшковић је више дана обилазио терен (околину Ваљева, Осечине, Завлаке, Каменице, Владимировача и др.) како би предузео мере из свог делокруга за нормализацију снабдевања. Милосављевић, тада мајор и вршилац дужности помоћника начелника штаба Прве армије, био је у пратњи министра Драшковића, а успомене на неколико заједнички проведених дана током прве половине јануара 1915. године доцније је и забележио. Рукопис, који сем бележења догађаја и места која су посетили, садржи и емотивне погледе, Драшковићеве поједине изјаве и описе његовог односа с другим, *малим и обичним* људима чува се у Архиву Југославије, у збирци Светислава Милосављевића: АЈ-86, ф. 1, *Два необјављена чланка из службених дозира са српским политичарима: Никола Пашић и Милорад Драшковић*.
- 44] Боровњак 1931: 45. На насловној страни брошуре М. Ђ. Милојевића *Милорад Драшковић као државојворни јосленик* наведено је да је *сав њихов намен њиховог сјоменика јок. Драшковићу*.
- 45] Боровњак 1931: 45.
- 46] *Нав. дело*: 85.
- 47] Један од речитијих примера присећања на Драшковића и његовог призивања, чак са жељом да у *прејешкој данашњици*, у *очајној несјашњици људи* васкрсне, представља текст Љ. Давидовића *Из живота Драшковића: Правда*, 11–14. април 1936: 1.
- 48] Апсолутно веровање у злочиначку природу М. Драшковића, које је неговала и ширила Комунистичка партија Југославије, ипак није спречило лидера те странке (али само њега) да ода неку врсту признања творцу Обзнане, као веома способном противнику. Према речима Јосипа Броза Тита, Драшковић је био *најјорченији јоршеник* Комунистичке партије, али способан да *незаконити јосиуак* владе *врло усјешно брани*. Драшковић је добро изучио Комунистичку партију, њен програм, слабе стране њеног руководства и све то је вешто искористио *јри завању одлучно ударца*. Више о томе у: *Пети конјрес Комунистичке јартије Јујославије*, Београд, 1948, 26–27 (наведено према: Радојевић 2010: 9, напомена 1).

ЛИТЕРАТУРА:

- Aleksić, V. (2011a), Sprega države i akcionarskih banaka u Srbiji do Drugog svetskog rata – primer Izvozne banke a. d. (I deo), *Banкарство* 9–10 (Beograd): 106–120.
- Aleksić, V. (2011 b), Sprega države i akcionarskih banaka u Srbiji do Drugog svetskog rata – primer Izvozne banke a. d. (II deo), *Banкарство* 11–12 (Beograd): 112–128.
- Banas, I. (1988), *The National Question in Yugoslavia. Origins, History, Politics*, New York: Cornell University Press.
- Боровњак, Т. (1931), *Милорад Драшковић. О десетјоршеници од њејове смрји*, Горњи Милановац: Електрична штампарија Будућност.
- Gligorijević, B. (1970), *Demokratska stranka i politički odnosi u Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца*, Beograd: Institut za savremenu istoriju.
- Глигоријевић, Б. (2010), *Историја Демократске странке 1919–1928*, друго издање, Београд: Службени гласник Републике Србије.
- De Grassi, M. (2003), *Annibale De Lotto (1877–1932)*, Mariano del Friuli: Edizioni della Laguna.
- Грол, М. (1921), У споменицу Милораду Драшковићу, *Мисао. Књижевно-политички часопис*, год. III, св. 41 (Београд): 95–98.
- Давидовић, Љ. М. (1936), Из живота Драшковића, *Правда*, год. XXXII, бр. 11301–11304 (Београд): 11–14. април: 1.
- De Lotto, M. T. (1990), „DELOTTO, Annibale“, *Dizionario Biografico degli Italiani - Volume 38* [online], Available trough: [http://www.treccani.it/enciclopedia/annibale-de-lotto_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/annibale-de-lotto_(Dizionario-Biografico)/) [5. 2. 2014].
- Десет година од смрти Милорада Драшковића (1931), *Политика*, год. XXVIII, бр. 8331 (Београд), 21. јул: 1–2.
- Државни календар Краљевине Србије за јодину 1908* (1908), Београд: Државна штампарија Краљевине Србије.
- Државни календар Краљевине Србије за јодину 1909* (1909), Београд: Државна штампарија Краљевине Србије.
- Државни календар Краљевине Србије за јодину 1910* (1910), Београд: Државна штампарија Краљевине Србије.
- Државни календар Краљевине Србије за јодину 1911* (1911), Београд: Државна штампарија Краљевине Србије.
- Државни календар Краљевине Србије за јодину 1912* (1912), Београд: Државна штампарија Краљевине Србије.
- Државни календар Краљевине Србије за јодину 1914* (1914), Београд: Државна штампарија Краљевине Србије.
- Жујовић, Јован (1986), *Дневник*, књ. I, прир. Драгоје Тодоровић, Београд: Архив Србије.
- Илић, С. и Јерковић, С. и Булајић, В. (2010), *Ђорђе Вајферт – визионар и јрејалац* : Лична и пословна илустрована биографија (1850–1937), Београд: Народна банка Србије.
- Извозна банка а. д. Анализа биланса (1930), *Догатјак Народном блајосјашњу*, год. II, бр. 4 (Београд): 24.
- Istorija građanskih stranaka u Jugoslaviji*, I deo (1952), Beograd.
- Јончић, Д. и други (2007), *Водич кроз збирке*, Београд: Архив Србије и Црне Горе.
- Костић, Б. (1999), *Ново јробље у Беојрагу*, Београд: ЈКП Погребне услуге.
- Милојевић, М. Ђ. (1922), *Милорад Драшковић као државојворни јосленик*, Београд: Будућност.
- Милорад Драшковић (1921), *Политика*, год. XVIII, бр. 4756 (Београд): 22. јул: 1.

Министарство просвете Краљевине Југославије (1918–1941), Инвентар фонда 66, прир. Косић, Василије и Вранешевић, Александра и Ашковић, Спасоје, Београд: Архив Југославије.

Павловић, др Ј. (1969), *Смедерево у XIX веку*, Смедерево: Народни музеј Смедерево.

Недић, С. В. (2008), Палата Извозне банке, *Наслеђе IX* (Београд): 221–226.

Поповић, Ј. М. (1934), *Неимари Југославије*, Београд: Књижарница Радомира Д. Ђуковића.

Поповић, С. (2005), „Ада“ мало избледела, *Вечерње новости* (Београд): 17. 1. 2005. [интернет], доступно на: <http://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:165735-Ada-malo-izbledela> [3. 2. 2014].

Прво саслушање агенатора (1921), *Политика*, год. XVIII, бр. 4756 (Београд): 22. јул: 1

Пренос тела пок. министра Драшковића (1921), *Илустровани листи*, год. II, бр. 31 (Београд): 4–11. VIII: 3.

Раденић, др А. (1973), *Пројони политичких пројивника у режиму Александра Обреновића 1893–1903*, Београд: Историјски архив Београда.

Радојевић, М. (2010), Милорад Драшковић у Првом светском рату, *Наша прошлост* 11 (Краљево): 9–30, [интернет], доступно на: <http://media.nmkv.rs/2011/11/01-Mira-Radojevic-Milorad-Draskovic-u-Prvom-svetskom-ratu.pdf> [11. 3. 2014].

Споменица Милорада Драшковића (1921), Београд: Млада демократија.

„Драшковић, Милорад“ (2007), *Српски биографски речник*, 3, Д–З, Нови Сад: Матица српска.

Stojadinović, др М. М. (1963), *Ni rat ni pakt : Jugoslavija između dva rata*, Buenos Aires: El Economista, Empresa Editorial S. R. L.

The Balkan Wars 1912–13. The War Correspondence of Leon Trotsky (1980), New York: Pathfinder Press.

Summary: SAŠA ILIĆ
SONJA JERKOVIĆ

“THE WEIFERT IS NOT WEIFERT”: THE IDENTITY OF A STATUE BY ANNIBALE DE LOTTO

In the hall of the National Bank of Serbia is a statue of the Italian sculptor Annibale de Lotto (1877–1932), purchased from JIK (Yugoslav Investment and Credit Bank) in bankruptcy as the Portrait of Georg Weifert. Doubtful about its identification as the portrait of the famous governor of the central bank of the Kingdom of Serbia (and Yugoslavia) we have made a careful comparison between the statue and the available photographic and other visual sources for the supposed model. Obvious discrepancies in the physical appearance, posture and bearing have led us to conclude that the statue does not depict Georg Weifert.

From the newspaper articles about the public auction of the art works owned by banks in bankruptcy we have assumed that the statue may depict Milorad Drašković (1873–1921), interior minister of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, one in a series of illustrious national figures who have all but faded from national memory. Drašković was a lawyer, but he was mostly engaged in cheese making and processing. He entered politics more actively as an elected member of parliament (in 1905 and 1906), and minister of the economy (appointed in 1905). As a prominent entrepreneur, he sat on the management board of the Export Bank, which was to be incorporated into JIK Bank in the period of socialist transformation. He left the Export Bank in 1914, when he was appointed minister of trade and transportation, remaining in office until the Salonika Trial (1917). In the newly-created Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (1918), he served as interior minister.

His versatile activity was not hampered by his physical handicap, lack of one eye, which is depicted both in the statue carved by the Italian sculptor and in the funerary bust carved by Toma Rosandić.

There is no doubt that a committee for the erection of a monument to Drašković was set up, that it was chaired by the Serbian patriarch Demetrios, that considerable funds were raised, and that the monument was executed. A link has been established between Drašković and JIK Bank. Even though Drašković in fact marked an era in Serbian banking, he has been remembered by the Serbian public mostly as the person behind the Decree which banned the Communist Party (1920).

Under the one-party system the statue of Milorad Drašković would have probably shared the unfortunate fate of many other monuments had it not been for a swap, accidental or deliberate, of identities, and so Georg Weifert, who was an acceptable figure on account of his philanthropy in spite of having been a big industrialist and banker, became an *enemy of the people*.

ILLUSTRATIONS

Fig. 1 Statue by Annibale de Lotto, 1925
(photo by Dragomir Bojović, 2012)

Fig. 2 Bust of Milorad Drašković by Toma Rosandić, 1921
(photo by Sonja Jerković, 2012)

Fig. 3 Head of the statue of M. Drašković by A. de Lotto, 1925
(photo by Dragomir Bojović, 2012)

Fig. 4 Milorad Drašković, left profile
(*Spomenica Milorada Draškovića*, Belgrade 1921)